

SURVEILLANCE SOCIETY AND POWER

CRITICISM IN GEORGE ORWELL'S WORKS

George Orwell'in Eserlerinde Gözetim Toplumu ve İktidar

Eleştirisi

Nurullah ULUTAŞ¹

İlayda AYDIN²

Abstract

Ever since the early history of mankind, there has been a desire to have power, to dominate and to be the authority. The power has emerged as a protective force during the times when governing, order, being governed, and chaotic situations are experienced and external threats are felt in society. The power, which existed in the form of the power of a king and the people ruled by this power in the past, has now become democratized depending on the changing world conditions; and has manifested itself as a latent power spread throughout the society in such a way that the difference between the ruler and the ruled cannot be seen/distinguished. Power is now everywhere, it produces and is produced. It can also be said that power has reached a divisive dimension that uses the tools / products of information to influence the whole society and at one point knows everything. The modern world has reached a more orderly, systematic and disciplined dimension with a control system that has expanded the power and its dominance area. In the past, the society that used to be controlled by the guards and the armed forces with a rough and despotic power is now supervised by local power networks settled in the surveillance system and the social system. The "Panopticon" model originally developed by Jeremy Bentham and advanced by Michael Foucault is a structure that describes the surveillance of modern power. As a prison model, the panoptic model is a surveillance tower at the center of the building with the cells of detainees circling around the tower, and the surveillance tower at the center of the building is the controlling eye of power. The modern era has created a system that watches over several people with a giant eye with a sense of power that dominates, objectifies, automates individuals who obey the power and lose their identities. The people or society, feeling that they are being watched every moment by the power, which is unseen, shape their behaviors as the power wants. We can see that this subject has been treated in the work titled Nineteen Eighty-Four by George Orwell, one of the most important authors of English literature. Tele-screens are modern panopticons and the whole society is under the surveillance/ control / influence of Big Brother's eyes. In general, we can see the criticism on power and the surveillance of society by power in Orwell's works. Orwell, whose political criticism in the 20th century literature has made a mark on his era, is one of the remarkable authors that have been a source of not only his era but also modern age through his fictional works. This study brings a criticism on surveillance society in Orwell's Nineteen Eighty-Four and on power in Animal Farm and Burmese Days.

Key Words: George Orwell, Panopticon, Power, Surveillance Society, Literature.

¹ Assoc. Prof. Dr., The University of Mus Alparslan, The Department of Turkish Education, nurullahulutas@gmail.com

² The University of Mus Alparslan, The Department of Turkish Education, ilaydaydin76@gmail.com

Öz

İnsanlık tarihinin geçmiş dönemlerinden bu yana güç istenci, tahakküm altına alma ve egemen güç olma istenci var olagelen bir durumdur. Yönetme, düzen, yönetilme ve toplumda kaotik durumların yaşandığı, dışsal tehditlerin hissedildiği dönemlerde iktidar olgusu koruyucu bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Eskiden bir kralın iktidarı ile yönetilen bir halk biçiminde var olan iktidar, şimdilerde değişen dünya koşullarına bağlı olarak demokratikleşmiş ve artık yöneten- yönetilen arasındaki fark belirgin olmaksızın görünmeyecek / ayırt edilemeyecek bir biçimde toplumun geneline yayılmış bir gizil güç olarak tezahür etmiştir. İktidar, artık her yerde ve üretmekte ve üretilmektedir. İktidar, bilginin araçlarını/ ürünlerini kullanarak toplumun tamamını etkisi altına alan ve bir noktada her şeyi bilen tanrısallaşan bir boyuta ulaşmıştır da denilebilir. Modern dünya, iktidarın gücünü ve hâkimiyet alanını genişletmiş bir kontrol sistemiyle daha düzenli, sistemli ve disiplinli bir boyuta ulaşmıştır. Eskiden muhafızlarla, ordularla yani kaba ve despotizan bir güçle kontrol altına alınmaya çalışılan toplum, şimdilerde gözetleme sistemi ve toplumsal dizgenin tamamına yerleşmiş yerel güç ağlarıyla denetlenmektedir. Başlangıçta Jeremy Bentham'ın değindiği ve Michael Foucault'un geliştirdiği "Panoptikon" modeli modern iktidarın gözetimini anlatan bir yapıdır. Bu panoptik model bir hapishane modeli olmakla birlikte, yapının merkezinde yer alan bir gözetleme kulesi olup bu gözetleme kulesinin etrafını daire biçiminde kuşatan tutukluların hücreleri vardır ve yapının merkezinde yer alan gözetleme kulesi iktidarın denetleyici gözüdür. Modern çağ, dev bir gözle birden fazla kişiyi gözetleyerek hâkimiyet altına alan, nesneleştirilen otomatlaştıran, iktidara ram olan ve bireysel kimliğini yitiren bireyler yaratan bir iktidar anlayışıyla görünmeden gözetleyen bir sistem yaratmıştır. Görünmeden gözetleyen iktidar tarafından her an izlendiğini hisseden halk veya toplum davranışlarını iktidarın istediği yönde şekillendirir. Bu durumun İngiliz edebiyatının önemli yazarlarından olan George Orwell'in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eserinde işlendiğini görebilmekteyiz. Tele-ekranlar modern panoptikonlardır ve toplumun tamamı Büyük Birader'in gözlerinin denetimindedir / kontrolündedir / etkisindedir. Genel olarak Orwell'in eserlerinde iktidar ve iktidarın toplumu gözetlemesi anlayışının eleştirisini görebilmekteyiz. 20. Yüzyıl edebiyatının yaptığı politik eleştirilerle gündeme damga vuran Orwell, kurguladığı eserleri ile gerek dönemine gerekse modern çağa önemli ölçüde kaynaklık etmiş güçlü kalemlerimizden biridir. Bu çalışmada Orwell' in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eserinde gözetim toplumu; Daralma, Hayvan Çiftliği ve Burma Günleri adlı eserlerinde ise iktidar eleştirisi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: George Orwell, Panoptikon, İktidar, Gözetim Toplumu, Edebiyat.

GİRİŞ

Dünyanın kuruluşundan itibaren hemen her toplumda söylenegelen "Büyük balık küçük balığı yutar" sözü, tam da güç kavramının hemen tüm canlılarda aynı sonucu doğurduğunun işaretidir. Tarihsel sürecin başlangıcında her ne kadar bu kavram, siyasal iktidarı karşılarsa da güç / iktidar; Nietzsche'ye göre insanoğlunun doğuşundan itibaren en korkunç ve en esaslı güdüsüdür. Sosyal bir varlık olan insan türdeşlikle iletişim kurarken onlara hükmetme sevdasına erişir. Başlangıçta son derece masum ve niteliğin öne çıkmasına dayanan güç gösterisi bir süre sonra karşısındakini bedenen ve zihnen denetim altına almaya ve ona her anlamda hükmetmeye dönüşür (Hayal, 2013: 5).

Kapitalizmin doğuşuyla birlikte iktidarların sistematik bir çalışmayla ucuz iş gücü elde etmek ve üretimlerini sürekli hale getirme telaşına kapıldıkları ve bu yüzden de gözetleme/kontrol mekanizmalarını devreye soktukları görülür. İktidarlar, bireyi kategorize ederek, kendisinin ve başkalarının onda görmek istedikleri davranışları bir yasa çerçevesinde ona uygulatarak onun doğrudan gündelik yaşamına müdahale eder ve bir anlamda onu özneleştirir (Foucault, 2014: 63). Tek tiplenen, kimliksizleşen ve körleşen bireyler, üretilen ideolojik aygıtlarla sisteme bağlı tutulmaya çalışılır.

Louis Althusser, bu durumu özne üzerinden şöyle açıklar: "Özne kategorisi her ideolojinin kurucu kategorisidir. Özne kategorisi her ideolojinin kurucu kategorisiyse bu, her ideolojinin işlevinin somut bireyleri özne haline getirmek olmasındandır. Her ideolojinin işleyişi, bu çifte "oluşturma" hareketi içinde var olur, çünkü ideoloji kendisi bu işlevin maddi varoluş biçimleri içinde işlev görmekten başka bir şey değildir"(Althusser, 1994: 60- 61).

Modernleşmeyle birlikte siyasal devletlerin ortaya çıkışı iktidarların söylemlerini toplumlara benimsetmede farklı yöntemler kullanmalarına yol açar: Her iktidar kendi söylemini topluma yaymak ve benimsetmek için, farklı teknikler kullanır. Toplumdaki aykırılık ve farklılıklar, bu söylemin işleyişini aksattığı için iktidarlar, toplumu disiplin altına almayı ve denetlemeyi amaçlarlar. Foucault'a göre hapisane, hastane, okul v.b. disiplin altına alma kurumlarıdır ve her iktidar bu kurumları kendi amaçları doğrultusunda yenileyerek kullanır. Dolayısıyla bu şekilde oluşturulan bir toplumda bireysellikten bahsetmek olanaksızdır. Bir birey olmaktan ziyade, bakışın hizaya getirdiği bir çok beden ve davranışın bir birliği söz konusudur" (Akgündüz, 2013: 4).

İktidar üzerine çalışmalarıyla otorite kabul edilen Michel Foucault, iktidar kavramını egemenlik kavramı üzerinden, sadece kısıtlayan, sınırlandıran ve baskı kuran bir şey olarak değil, aynı zamanda oluşturan, inşa eden ve düzenleyen bir şey olarak ele alır. İktidarı uygulamaya soktuğu taktikler ve stratejiler, güç ilişkileri ve bu ilişkilerin etkileri üzerinden ele alan Foucaultcu düşünce, iktidar kurma biçimlerini her zaman iktidarda olanın tekilliği üzerinden düşünmeyi önerir. Çünkü Foucault için iktidarın iktidar ilişkilerinden bağımsız bir doğası yoktur, dolayısıyla ilişkiler değiştikçe, dönüştükçe bu iktidarın yapısını da ortaya çıkarır. (Oranlı, 2012: 43).

George Orwell, bireyin sosyal statüsünü Marksist Eleştiri kuramı bakımından romanlarına aktaran ve yer yer modern insanın vahşetini yansıtan satırlarıyla hemen tüm dünyada özel bir okur kitlesine sahip yazarlardan biridir. O, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı yapıtında Big Brother ekseninde iktidarın, bir sistem dâhilinde bireyleri nasıl gözetlediğini ve kimliksizleştirerek kendisine bağladığını ele alır. Bentham'ın Panoptikon kavramıyla yaygınlaşan bu eylemle iktidarların, toplumları disipline mi ettikleri yoksa denetim altında mı tuttukları konusu Foucault, Deleuze ve Burroughs arasında çeşitli tartışmalara yol açar. (Poster, 2012: 541)

Orwell, *Hayvan Çiftliği* romanında ise iktidar kavramını hayvanlar üzerinden tartışmaya açar ve ezilen toplumların kendi cellatlarını yaratmaya da muktedir olduklarını, Foucaultvari bir söylemle dile getirir.

Daralma, Orwell'in savaş koşullarında askeri iktidarın nasıl yapay bir öteki yaratıp bireyleri kimliksizleştirerek ölüme yolladığını ve kendi emelleri için yok ettiğini anlattığı bir romandır.

Burma Günleri romanında George Orwell, sıradan karakterlerin, bireysel menfaatleri doğrultusunda, iktidara yaranarak nasıl kişiliksizleştiği ve kendi toplumlarına yabancılaştığı "iktidar istenci" kavramı ekseninde anlatılmaya çalışılır.

1. Birileri Bizi Gözetliyor!

George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* (1984) adlı romanında bir kara ütopya tasarımı üzerinden baskıcı rejimlerle yönetilen Okyanusya, Avrasya ve Doğu Asya toplumlarının eleştirisini yapar. Nüfus artışı, teknolojinin gelişmesi, insanların eski çağlara oranla özgürleşmesi iktidarın da dönüşümünü ve değişimini sağlar. Bu dönüşüm, iktidarın yerel güç ağları ile toplumu sürekli gözetleyen, ona kimlik kazandıran ve iktidarın istediği ideal bir toplum yapısının oluşmasına olanak sağlar. Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanında dünyayı Okyanusya, Avrasya ve Doğu Asya'dan oluşan üç devletin varlığıyla kurgulamış olup bu üç ülkede de savaş hali varmış gibi gösterir ve romana göre ittifaklar sürekli değişir. Olayların merkezi ise Okyanusya yani Londra'dır. Okyanusya toplumunu yöneten bir parti olmakla birlikte bu partinin hiç görülmemesine ve var olmamasına rağmen her sokakta her evde ve her duvarda onun posterlerini

gördüğümüz ve aynı zamanda Okyanusya toplumunun kurtarıcısı olarak işlenen kült bir figür olarak Big Brother karakterinin egemenliği roman boyunca göze çarpar. Fakat Orwell, okuyucularını, topluma bu şekilde hükmeden bir karaktere karşı aykırı davranışlar sergileyen Winston adında bir kahramanla buluşturur. Romanda adı geçen ve başkahraman olan Winston Smith partinin Hakikat Vekâleti'nde çalışan sıradan bir memur olup partinin öğretilerinden ve Okyanusya'nın Asya ve Avrasya ile yaptığı savaşın milli kahramanı olan Big Brother'dan nefret etmektedir. Tabii bu nefretinden çevresindeki hiç kimse haberdar değildir. O, partiye ve Big Brother'e karşı zihninde olan bu fikirlerinin düşünce suçu olduğunu ve düşünce polisleri tarafından er ya da geç yakalanacağını da farkındadır. Buna rağmen Mr. Carrington'un eskici dükkânından aldığı bir not defterine düşüncelerini ve anılarını odanın tele-ekranın göremeyeceği bir noktasına geçerek not eder. Not defterine şu cümleyle başlar: "KAHROLSUN BÜYÜK BROTHER!" (Orwell, 2017: 28). Bundan sonra Okyanusya toplumuna göre aykırı bir görüşe kendini kapıran ve adeta Big Brother'e karşı muhalif bir tavır sergileyen Winston Smith, romanın ilerleyen aşamalarında Hakikat Vekâleti'nin kurgu dairesinde çalışan Julia adında genç ve güzel bir kızla tanışır. Julia, partinin yasaklamalarına rağmen Winston Smith ile yasak bir ilişki yaşar ve Smith' in Big Brother'e karşı direnişine ve muhalefetine destek olur. Julia ile Smith ilk zamanlarda tele – ekranlardan uzak şehir dışında kırsal bir alanda buluşurlar, daha sonra Winston televizyonun/ tele- ekranın olmadığı Bay Carrington adında antikacının dükkânının üst katındaki odayı kiralar ve ikili orda buluşmaya devam eder. İki sevgili, birbirlerine duydukları aşkın da verdiği güçle Big Brother yönetimindeki baskıcı, totaliter ve despotizan Okyanusya rejimini eleştirmeye ve bu doğrultuda kendileri ile aynı görüşü benimseyen Emmanuel Goldstein'in önderliğini yaptığı Kardeşlik Grubu adında bir topluluğu desteklemeye başlarlar. Winston, iç partinin yüksek kademesinde çalışan O Brien adında birinin partiden nefret ettiğini ve onlarla aynı görüşü paylaşabileceğini düşünür. Sonunda bir gün bakanlıktaki uzun koridorda O Brien Smith ile bir bahane bulup konuşmak ve görüşmek istediğini söyler. Julia ve Smith O Brien' in odasına gidip Emmanuel Goldstein' in kardeşlik grubu adında bir gizli örgütün var olduğunu öğrenerek bu gruba katılmak isterler. Bundan sonra Emmanuel Goldstein' in kitabını da tedarik eden Smith bir gün partiden gizli olarak kiradadıkları odada devletin oyunlarının ve yalanlarının anlatıldığı " Oligarşik Kolektivizmin Teori ve Pratiği" adlı kitabı Julia ile birlikte okumaya başlar. Birden bire nerden geldiğini anlamadıkları bir sesle irkilerek paniğe kapılırlar. Odanın gizli bir köşesinde tele- ekranın gözetimine maruz kalmışlardır ve artık her şey bitmiştir. Winston da Julia da düşünce suçluları olarak yakalanır. İkili, Sevgi Bakanlığı'nda O Brien'in işkencelerine maruz kalırlar ve birbirlerine ihanet ederler. Roman, O Brien' in 101 numaralı odada Smith'e dayanılmaz işkenceler uygulayıp Smith'in Big Brother'e karşı sevgi duyduğunu itiraf etmesini ve sisteme entegre olmak zorunda kalmasını göstererek sona erer.

Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı kitabında görünmeden gözetleyen iktidarın eleştirisini yapar. Yazar, Big Brother figürü ve hem alıcı hem verici görevini üstlenen tele-ekranlar ve gizli mikrofonlarla toplumun üzerinde gözetlenmenin verdiği panoptik iktidar baskısının etkisini anlatır. İlk defa Jeremy Bentham tarafından 1771 yılında ortaya çıkarılmış olan panoptikon aslında bir hapisane modelidir. Bu modele göre ortada bir gözetleme kulesi olup onun etrafını saran daire şeklindeki hücreler vardır ve bu hücrelerin her birinin içinde yalnızca birer mahkûm vardır. Bu hücrelerin iki penceresi olup biri gözetleme kulesine bakan pencere, diğeri hücrenin ışığı alabilmesi ve aydınlanmasını sağlayan penceredir. Foucault'un da değindiği bu panoptik hapisane modeline göre mahkûmlar sürekli gözetlenmenin verdiği denetlenmişlik, görünürlük ve kontrol edilebilirlik sisteminin etkisiyle herhangi bir yaptırıma gerek kalmadan kurallara uygun davranırlar."Sürekli gözetlendiğini bilmek, tutuklunun zihninde iktidarın sürekli

işlemesini sağlayacak bir mekanizmaya dönüşür. Böyle bir modelde zor kullanmaya gerek kalmayacaktır; çünkü hasta tedaviye uygun davranmaya, akıl hastaları sakin ve normal görünmeye, mahkûm iyi davranmaya, yoksul, işçi veya öğrenci çalışmaya kendi isteği ile başlayacaktır”(Foucault, 2000: 75). İşte Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanda, bu duruma yönelik pek çok sahneyi kaleme alarak kurgular. Bunlardan biri tele- ekran tarafından Smith'e gelen uyarıdır. “Tele-ekranda kadın, “Smith!” diye bağırdı şirret bir sesle. “6079 Smith W! Evet sen! Biraz daha eğilebilir misin, lütfen! Bence daha iyisini yapabilirsin. Kendini vermiyorsun ki. Az daha eğil lütfen! Tamam, böyle daha iyi, yoldaş. Şimdi rahat! Herkes beni izlesin”(Orwell, 2017: 47). Romanda tele- ekranlar her an bireyleri izlemektedir. Tele ekranların işleviyle ilgili şu satırlar son derece ilgi çekicidir:

“Tele-ekran aynı anda hem alıcı hem de verici işlevi görüyordu. Fısıltıyla konuşmadığı sürece Winston' un çıkardığı her ses tele-ekran tarafından alınıyordu; dahası, madeni levhanın görüş alanında kaldığı sürece Winston işitilmekle kalmıyor, görülebiliyordu da. Hiç kuşkusuz, ne zaman izlendiğini anlamamız olanaksızdı. Düşünce polisinin, kime ne zaman ve hangi sistemle bağlandığını kestirmek çok zordu. Herkesi her an izliyor da olabirlerdi (Orwell, 2017: 13). Bu şekilde özel hayatın da iktidarın denetiminde ve gözetiminde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim romanda Julia ve Smith'in Mr. Carrington' un odasındaki birliktelikleri bile tele -ekran tarafından izlenir. “Düşünce eylemlerinin suç sayıldığı Okyanusya'da bir yasak da cinselliğe getirilmiştir. Parti aşk, sevgi, vb. her türlü duyguyu ve isteği yasaklamıştır ve tek sevgi partiye ve dolayısıyla Büyük Birader' e olan sevgidir” (Uysal, 2012: 139). Orwell, baskıcı ve totaliter iktidarın varlığını sürekli kılmak için toplumu her yerde, her şekilde mahrem alana da dâhil ederek sürekli Big Brother'ın gözetimini romanın geneline yayar. Yazar bu durumu, Foucault'un gözetlemekten vazgeçmeyen ancak ne vücudunu gördüğümüz ne de tam olarak kim olduğunu bildiğimiz iktidarın “dev göz” tanımlamasına uygun bir figür olarak tasarlar (Özdel, 2012: 25).

Orwell, romanında iktidarın her şeyi denetim altında tuttuğu, en küçük bir aykırılığa ve bireyselliğe izin vermediği, resmi ideolojinin bütün tarihi ve dili kendine göre kurguladığı bir toplum distopyasından bahseder. Romanda, insanları sürekli gözetleyip baskı ve denetim altında tutan “Büyük Birader” adında merkezi bir güç bulunmaktadır (Kesim Güven, 2007: 15). Big Brother, iktidarın denetleyici dev gözü olup her yerededir. Bu durum, romanın başkahramanı Winston Smith' in ağzından şu cümlelerle okuyucuya aktarılmaktadır:

“Büyük Birader'in gözleri paranın üstünden bile sizi izliyordu. Paraların, pulların, kitap kapaklarının, bayrakların, posterlerin, sigara paketlerinin üstünden her yerden... Hep sizi izleyen o gözler ve sizi sarıp kuşatan o ses. Uykuda ya da uyanık, çalışırken ya da yemek yerken, içeride ya da dışarda, banyoda ya da yatakta... Kaçış yoktu. Kafatasınızın içindeki birkaç santimetre küp dışında, hiçbir şey sizin değildi” (Orwell, 2017: 37).

Görüldüğü gibi Orwell romanda iktidarı elinde bulunduran partinin otoritesinden hiçbir şekilde kaçışın mümkün olmadığını, farklı düşünen bireyin er ya da geç iktidara boyun eğeceğini savunur. Yazar, eserinde dönemin koşullarından yola çıkarak distopik bir dünya tablosu çizer. Modern çağda kontrolsüz bir şekilde sınırsız güce sahip olan iktidarlara; teknolojik aygıtlarla, bilgiyle, şiddetle, parayla, gözetimle, gelişmiş denetim araçlarıyla dünyaya egemen olurlar.

Russel, *İktidar* adlı kitabında modern çağın sağladığı teknolojiyle tüm insanlığı nasıl bir sonun beklediğini şu sözlerle ifade eder: “Kudret zararsız hale getirilmedikçe, şu ya da bu fanatik zorbalara grubunun değil yalnız beyazının, sarısı, karasıyla, faşisti, komünisti,

demokratiyle bütün insanlığın hizmetine verilmedikçe dünya için bir umut yoktur; zira teknoloji şunu kaçınılmaz hale getirmiştir: Ya bütün insanlar yaşayacak, ya da bütün insanlar ölecek!”(Russel, 2002: 32).

Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* kitabının sonunu okuyucularını üzecek bir mesajla bitirir: “*Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* çok daha karamsar biter. Karakter en sonunda “Büyük Birader’i seviyorum” der. İşkencesini sever, rıza gösterir. Böylece kitap, geleceğe dair hiçbir çıkış bırakmaz. Tam bir distopya. Orwell, bu kitabı yazarken hastaydı ve 2. Dünya Savaşı’ndan çıkmıştı. Kötü bir zamanında yazdığı için kitap kapkaranlık bitiyor (Cinmen, 2017: 11).

2. Hayvan Çiftliği Adlı Romanda Diktatör Napoleon’un İktidarı

İngiliz yazar George Orwell’ in kaleme aldığı *Hayvan Çiftliği* (2001) adlı romanı fabl tarzında yazılan sembolik, alegorik, distopik, politik bir eserdir ve bu eserde sosyalist bir devrimle iktidara gelen baskıcı liderlerin eleştirisi yapılır. Eserde insanların sahip olduğu bir hayvan çiftliğinde hayvanların kendilerini sömüren insanlara bir başkaldırısı vardır.

Beylik Çiftliği’nde hayvanlar sahipleri olan Bay Jones’tan memnun değillerdir. Bay Jones’in kendini içkiye vermesi, hayvanlara kötü muamelede bulunması ve hayvanlara yemek vermeyi unutmaması gibi çeşitli nedenlerden dolayı hayvanlar yaşlı domuz Koca Reis’in önderliğinde ayaklanma/devrim yapma kararı alırlar; fakat Koca Reis ayaklanmadan önce hayatını kaybeder. Bu duruma üzülen hayvanlar aynı gün Bay Jones’un yine hayvanlara yemek vermemesi üzerine ayaklanırlar ve çiftliği ele geçirirler. Artık çiftlik Beylik Çiftliği değil hayvanların sahip olduğu ve yönettiği bir hayvan çiftliğidir. Hayvanların eline geçen Hayvan Çiftliği’nde Snowball ve Napoleon adında iki domuz çiftliği yönetmeye başlar. Aynı zamanda kendi aralarında Hayvan Çiftliği’nin yedi maddeden oluşan yasalarını da oluştururlar. Bu emirler şöyle sıralanır.

1. İki ayak üstünde yürüyen herkesi düşman bileceksin.
2. Dört ayak üstünde yürüyen ya da kanatları olan herkesi dost bileceksin.
3. Hiçbir hayvan giysi giymeyecek.
4. Hiçbir hayvan yatakta yatmayacak.
5. Hiçbir hayvan içki içmeyecek.
6. Hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldürmeyecek.
7. Bütün hayvanlar eşittir.

Bu yedi emir doğrultusunda Snowball ve Napoleon çiftliği yönetmektedir. Fakat ilerleyen zamanlarda Napoleon, Snowball’a suikast uygulayarak çiftliğin yönetimini ele geçirir. Tüm gücü elinde toplayarak hayvan çiftliğinde baskıcı bir rejim uygulamaya başlar. En başlarda tüm hayvanların eşit olduğu bu *Hayvan Çiftliği*’nde Napoleon’un iktidara gelmesi ile birlikte domuzların diğer hayvanlara oranla daha üstün olmaya başladıkları görülür. Domuzlar artık insanlar gibi giysi giymeye, yatakta yatmaya ve içki içmeye başlar. Yine romanda hayvanların insanlarla ticaret yapmaya başladıkları da görülür. Romanın sonunda domuzların artık insanlar gibi davranmaya başladıkları, insanlarla aynı masada oturup içki içtikleri görülür ve Hayvan Çiftliği olarak bilinen çiftlik artık Beylik Çiftliği olur.

Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanında olduğu gibi bu romanını da kötü bir şekilde sonuçlandırarak okuyucuyu düşünmeye sevk eder. Romanda insanların

sömürüsüne başkaldırarak özgürlük ve eşitlik için devrim yapan hayvanların, devrim sonrası yine despotik iktidara maruz kaldıkları görülür. Sosyalist bir ideoloji ile yönetilmek isteyen hayvanlar Napoleon' un iktidara gelmesiyle faşist, otoriter, hegemonik ve disiplinli bir liderin baskısıyla yönetilir. Napoleon'un devrimi sosyalist bir devrim olarak görünmekle beraber iktidar olmaya odaklıdır ve iktidar olmaya odaklanan devrim anlayışları tipik bir biçimde karşıt- güç fikri etrafında toplanırlar. Stratejileri hâkim gücün karşısında durabilecek karşıt- gücü oluşturmaktır. Devrimci hareket genellikle iktidarın aynadaki yansıması olarak yapılandırılmıştır: Orduya karşı ordu, partiye karşı parti. Bunun sonucunda iktidar devrimin içerisinde de kendisini yeniden üretir. (Holloway, 2003: 59). Öyleyse baskıcı rejimlere karşı düzenlenen bütün devrimlerin temelinde siyasi iktidarı ele geçirecek otorite kurma hayali vardır. Gücün odağı olmayı başaran iktidarlar, toplum üzerinde baskı uygulayarak zorlayıcı bir güç olmaktan kendilerini alı koyamazlar; çünkü ancak bu sayede varlıkları toplum tarafından hissedilir. Özellikle modern çağda yeni teknolojik buluşlarla beraber iktidarın otoritesini sağlamlaştıran aygıtlar da yaygınlık kazanmıştır.

Tarih boyunca iktidar sahibinin üç temel aracı olmuştur; şiddet, servet, bilgi. Şiddet, servet ve bilgi topluma ceza tehdidi, ödül vaadi, ikna ve zekâ eşliğinde sunulur, iktidar sahibinin otoritesinin sürekliliğini sağlar. Hayvan Çiftliği'nde Napoleon, iktidarını ve otoritesini güçlendirmek ve sürekliliğini sağlamak için hayvanlara şiddet uygulayarak, ceza ve ödül vererek otoritesini pekiştirmekte ve gücünü hissettirmektedir. "Güç iktidarı görünür kılar, iktidar dinamik ve anlık olarak gücü kullanır. Güç ne kadar çok kullanılırsa, iktidarın varlığı o kadar yoğun hissedilir"(Özkaya Karaismailoğlu, 2006: 17). Romanda Napoleon' un yanında korkunç ve azgın köpeklerle dolaşması, Bay Jones'un, Pinchfield Çiftliği' nin sahibi Frederick'in ve Snowball'ın çiftlik için sürekli bir tehdit unsuru olarak görülmesi Napoleon'un iktidarını güçlendiren durumlardır. Çünkü Napoleon görünürde çiftliğin ve hayvanların güvenliğini sağlayan koruyucu ve kurtarıcı iktidardır. Bu durum kitapta hayvanların ağzından şu şekilde ifade edilmektedir:

"Artık kimse Napoleon'dan yalnızca "Napoleon" diye söz edemiyordu; resmî bir ağızla "Önderimiz Napoleon Yoldaş" denmesi gerekiyordu. Domuzlar ise ona Tüm Hayvanların Babası, İnsanların Korkulu Rüyası, Koyunların Koruyucu Meleği, Yavru Ördeklerin Can Dostu gibi unvanlar bulmakta birbirleriyle yarışıyorlardı"(Orwell, 2017: 124-125).

Yine çiftlik isyanlarının çıktığı bir dönemde Napoleon' un isyanı bastırmak için uyguladığı şiddetin büyüklüğü kitapta şu şekilde ifade edilmektedir: "İtiraflar ve idamlar böylece sürüp gitti. Sonunda bir de baktılar, Napoleon'un ayakları dibinde cesetten geçilmiyor. Ortalığı kan kokusu kaplamıştı. Jones'un kovulduğu günden bu yana çiftlikte böyle bir korku duyulmamıştı." Napoleon' un bu şekilde şiddet uygulaması kendi iktidarına yönelik saldırıyı bertaraf etmek için uyguladığı bir eylemdir. Buna "yukardan gelen şiddet" denilebilir. Güdüsü genellikle statükoyu korumak veya yeniden kurmaktır(Rollo, 2013: 207- 208).

"Orwell bu romanda totalitarizmin eleştirisini yapar. Totalitarizm kavramı Hitler dönemi Almanya, Mussolini dönemi İtalya ve Stalin dönemi Rusya'da uygulanan siyasal rejimlerin ortak niteliklerini açıklamak için kullanılmaktadır. Yazar, yaşadığı bu dönem dolayısıyla *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ve *Hayvan Çiftliği* romanlarında edebiyat ve sosyolojinin söz konusu ortak noktalarından hareketle dikkat çektiği gündelik hayatın her yerinde saran Totalitarizm eleştirilmektedir"(Müftüoğlu, 2015: 182). Bu iki eserin de sonunun kötü bir şekilde bitmesi Orwell' in gelecek dünyaya karşı karamsar olduğunu gösterir. Roman, "Bütün hayvanlar eşittir "İlkesiyle başlayıp "Bütün hayvanlar eşittir; ama bazı hayvanlar öbürlerinden daha eşittir." ilkesiyle biter. Yani sosyalizm, eşitlik,

adalet, demokrasi umuduyla yola çıkan hayvanlar bir anda kendilerini iktidarın faşizan yönetiminin etkisinde bulurlar. Orwell'ın *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanında dediği gibi “ İktidar bir araç değil, bir amaçtır. Kimse devrimi korumak için diktatörlük kurmaz; diktatörlük kurmak için devrim yapar. Zulmün amacı zulümdür. İşkencenin amacı işkencedir. İktidarın amacı iktidardır(Orwell, 2017: 284). Orwell, herkesin eşit haklara sahip olabilmek adına verilen bütün mücadelelerin sonunu faşist iktidarların yönetimine bağlar; çünkü onun için tek bir gerçek vardır ki o da iktidardır.

3. George Orwell'ın *Daralma* Adlı Romanında Askeri İktidar Eleştirisi

George Orwell, *Daralma* (2005) adlı romanında I. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemi tarihsel bir gerçeklikle işler. Eser, dönemin zorlu savaş koşullarının bir panoramasıdır.

Romanın ana karakteri George Bowling, kırk beş yaşında bir sigortacıdır. Evli ve iki çocuk babasıdır. I. Dünya Savaşı yıllarında cephede savaşı. Cephede yaşadığı olaylar ona yeni bir bakış açısı kazandırır. Onun gözünde savaş binlerce insanı katleden boş bir eylemdir. Bu yüzden yaklaşmakta olan II. Dünya Savaşı onun depresyona girmesine sebep olur. Savaşın huzursuz ve gergin ortamından kurtulmak için geçmişte yaşadığı köye gidip en büyük tutkusu olan balık tutma eylemini gerçekleştirmek ister. Bu bağlamda kahramanımız savaşın olmadığı bir geçmişin özlemine çeker ve teselliye geçmişinde yaşadığı köyü ziyaret etmekte bulur.

Bu romanda tarihsel gerçeklik üzerinden dönemin savaş koşullarında insanların gizli iktidarlar tarafından kitleleştirilerek öldürülmesi anlatılır. Kitleleri yönlendirerek bir düşman yaratan iktidar, bu noktada bireyleri Canneti'nin deyişiyle “Savaş Sürüsü” psikolojisiyle yönlendirir ve karşıt sürü henüz oluşmamışsa bile bireyler, her zaman düşman olarak gördüklerine cephe alır(Canetti, 1992: 104). Burada dikkatleri çeken nokta, bireylerin / askerlerin iktidar tarafından yönlendirildiğinin farkına bile varamamasıdır. Amaç; milli savunma, vatan sevgisi ve yurttaşlık görevidir(Galbraith, 2004: 149). Orwell, bunu kitapta şu şekilde ifade etmiştir: “Sanki devasa bir makine bizi ele geçirmişti. Kendi özgür irademizi kullanma duygumuz kaybolmuş, direnme kavramı diye bir şey kalmamıştı. Eğer insanlar bu hale gelmeselerdi, hiçbir savaş üç aydan fazla sürmez, ordular toparlanıp evlerinin yolunu tutardı”(Orwell, 2004: 129).

Sonuç itibarıyla Orwell, George Bowling'in gözüyle bu kitlesel kırımlara neden olan iktidar biçimini eleştirir. Romanın adından da anlaşılacağı gibi George, kendi içinde psikolojik sorunlar yaşar. Savaş öncesi sıradan bir vatandaş olan George, I. Dünya Savaşında cephede savaştıktan sonra düşünce dünyası bakımından tamamen değişir ve savaş olgusuna karşı çıkar: “Dinle evlat dedim. Her şeyi yanlış anlamışsın. 1914'te çok şerefli bir iş yaptığımızı sanan bizdik. Meğer değilmiş. Meğer sadece kanlı bir mahfilmiş. Eğer bir kez daha olursa, ondan uzak dur. Vücudunun neden kurşunlarla delik deşik olmasını isteyesin ki? Onu bir kıza sakla. Sanyorsun ki savaş kahramanlıktan ve Victoria madalyalarından ibarettir; ama değil. Bu aralar kimseye 'süngü tak' emri gelmiyor, geldiğinde anlarsın. O zaman bir de bakarsın ki hiç de kahraman mahraman değilmişsin. Tek bildiğin üç gündür uyumadığın kokarca gibi koktuğun, korkudan altını doldurduğun ve ellerinin soğukta tüfeğini tutamayacak kadar donduğundur. Ama bunların da zerre kadar önemi yoktur. Bütün mesele sonrasındır”(Orwell, 2004: 175).

Devlet, insanları kimliklendirir, tanımlar ve sınıflandırır. Vatandaş olanlarla olmayanları ayırır. Bu açıdan bakıldığında aslında meydana gelen bütün savaşlar ırkçı bir temele dayanır(Holloway, 2015: 106). Orwell, bu romanında bürokratik iktidarların bu eylemlerini eleştirir. Ona göre savaşta ölenlerin bir değeri yoktur ve iktidarlar bireyleri

savaş sürecinde sadece bir araç olarak kullanır. Bu yaklaşım bize ünlü filozoflardan Slavoj Žižek'in "Last Castle" (Son Kale) filmi hakkında söylediklerini hatırlatır. Bir ideoloji yaratmak istiyorsanız, bir kale ve bir bayrak yeter. İnsanlara o bayrağı kimseye kaptırmamalarını öğütlerseniz, tümünün o bayrak için can verdiklerini görürsünüz.

4. George Orwell'in *Burma Günleri* Adlı Romanında U Po Kyin'in İktidar Aşkısı/ Güç İstenci:

Burma Günleri (2004) Orwell'in Güney Asya'da yer alan bugünkü adıyla Myanmar'da geçen bir romandır. Romanda, İngiltere'nin bölge insanını ekonomik, kültürel anlamda nasıl sömürdüğü anlatılır. Roman, aynı zamanda Burma'da görev yapan Avrupalılar ile Burmalılar arasında siyah- beyaz çatışmasını da ele alır.

Mr Flory, Burma' da çalışan İngiltere asıllı bir memurdur ve sadece Avrupalıların olduğu bir kulübe üyedir. Burmalılara karşı bölgede çalışan diğer İngiliz memurlara oranla daha ılımlıdır. Romanda İngilizlerin bölgeyi uygarlaştırmak adı altında uyguladıkları sömürgeci politikayı gören tek kişidir. Bu yüzden kulüpteki arkadaşlarla fikir çatışması yaşamaktadır. En yakın arkadaşı Burma yerlilerinden olan Dr. Veraswami'dir. İkilinin dostluğu Avrupalı memurların tepkisini çeker. Bir gün Avrupalıların kulübüne bir üye seçileceği duyurusu yapılır. Bu durumu bölge sulh yargıçısı olan U Po Kyin duyar. Bölgede hatırı sayılır derecede yetkiye sahip olan Dr. Veraswami'nin o kulübe üye olma ihtimali vardır; çünkü Dr. Flory onu üye olarak göstererecektir. Bunun üzerine U Po Kyin Dr. Veraswami'ye çeşitli iftiralar atmaya başlar; çünkü bunu yaparsa Dr. Veraswami'yi üyelğe adaylıktan men edecek ve böylece kendisi kulübe üye olacaktır. Bu gibi amaçlar doğrultusunda harekete geçen U Po Kyin, Dr. Veraswami'nin başka bir yere atanmasına neden olur.

İnsanoğlunun en güçlü güdülerinden birisi iktidar aşkıdır. Bireyler kendi türdeşleri üzerinde hâkimiyet kurarak üstünlük elde etmeye çalışırlar. Bugüne kadar iktidar kavramı ile ilgili yapılan bütün tanımlarda güç istencinin de olduğu görülmektedir. Nietzsche, var olmanın temelini güç istencine bağlar. Ona göre bireylerin tüm eylemlerinin temelinde sonu gelmeyen bir güç tutkusu vardır(Özkaya Karaismailoğlu, 2006: 39). Bu bağlamda *Burma Günleri*'nde U Po Kyin'in yasa dışı yollara başvurarak memur olması ve Avrupalılar kulübüne üye olmak istemesi aslında güce bağlı iktidar aşkının tecellisidir. Bu durum romanda U Po Kyin ile eşi arasında geçen bir sohbette şöyle dile getirilir: "Para mı paradan söz eden kim? Bir gün dünyada paradan başka şeyler de olduğunu anlayacaksın kadın. Örneğin, ün. Büyüklük. Para yeterli değil; bu dünyada bir yerlere geldiğimi hissetmek istiyorum. Sen de zaman zaman biraz daha – nasıl desem- yüksek bir yaşam sürmek istemiyor musun?"(Orwell, 2004: 177-178).

U Po Kyin'in iktidara yakın durması onu ekonomik ve fiziksel olarak büyümeye devam eder. O bu büyümenin verdiği gururu şu satırlarla anlatır: "Büyük bir çabayla başını arkaya döndürüp dev kalçalarının üzerinde gergin bir şekilde duran parlak pasosuna baktı. Şişmanlığından gurur duyuyordu; çünkü bu et yığınlarını büyüklüğünün bir simgesi olarak görüyordu. Bir zamanlar kimsenin tanımadığı aç bir adamken şimdi şişman, zengin ve korkulan biri olmuştu. Düşmanlarının bedenleriyle semirmiştii; bu düşünceden neredeyse şiirsnel anlamlar çıkarıyordu"(Orwell, 2004: 20).

U Po Kyin, benmerkezci ve güç saplantılı biri olup bireylerin üzerinde baskı kurarak onları kendi gücüne karşı itaate sürükler. İktidara karşı iktidarsızlaşan bireyler yaratır. Bu anlamda dava gelirleri dışında yönetimi altındaki bütün köylerden para toplaması- bir tür özel vergi- ve bununla da kalmayıp vergilerini geç verenleri cezalandırması onun

kudreti karşısında nesneleşen bir toplum yaratır. Hegemonik bir güçle karşılaşan bireyler korkuya bağlı itaate mecbur edilir. U Po Kyin'in baskıcı bir yaklaşımla bölge halkının kararlarını belirleme hakkına sahip olması ve bireyleri kendi egemenliği altına alması John Kenneth'in "caydırıcı iktidar" tanımına uygundur. Caydırıcı İktidar, bireyleri istenilen davranışları sergileyebilmeleri amacıyla cezalandırma yöntemine başvurarak boyun eğmeye veya itaat etmeye zorlar (Galbraith, 2004: 14).

İktidara yakın durmada sosyal sınıf ve bireylerin nesnel çıkarlarını gözettikleri ve ondan nemalandıkları tarih boyunca iktidar üzerine çalışanların uzlaştıkları bir konudur (Erol, 2014: 2-3).

Kendi benliklerini tatmin etmek amacıyla güce sahip olan bireyler; kendilerine ve insani yönlerine yabancılaşırlar. Bu anlamda özneler bu sınırsız gücün etkisiyle nesneleşerek özgürlüklerini kaybederler. Weber'in iktidarı, insanları itaat etmeye ve onları arzu etmedikleri şeyleri dahi yapmaya zorlayabilme iradesi olarak tanımlaması, özneler üzerinde tahakküm uygulayıp nesneleştiren bir iktidar örneğidir (Özdemir, 2014: 76).

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca bireylerin kendi türdeşleri üzerinde hâkimiyet kurma istenci her zaman süregelen ve hemen her toplumda görülen bir gerçekliktir. İktidarlar, hegemonik yapıları içinde sahip oldukları toplumlarda egemen güç olma, yönetme, denetim altında tutma, otorite kurma gibi hayallerle yola çıkarak bireyleri etki altına alırlar. İlk çağlarda tek kişilik merkezîyetçi bir boyutta görülen iktidar biçimi, günümüzde varlığı somut olarak görülemeyecek tarzda toplumun geneline yayılır. Sanayi Devrimiyle gelişen teknolojinin etkisiyle iktidar görünür olmaktan çıkarak özneler üzerinde yönlendirici bir gizil güç olarak boyut değiştirir. Günümüzde iktidar bireyler üzerinde ağır cezai yaptırımlar uygulamaya gerek duymaz; çünkü zaten her yerden insanları gözetleyerek göz hapsinde tutar. Jeremy Bentham'ın inşa ettiği hapisane modelinin yerini modern çağda süperpanoptikon ile sinoptikon sistemleri alır.

George Orwell'in yukarıda analiz edilmeye çalışılan romanlarında yazarın, iktidar kavramı ekseninde gözetleme, toplumları sömürme, askeri baskı, ırkçılık, savaş karşıtlığı... gibi olguları nesnel gerçeklik üzerinden romana nasıl yansıttığı aktarılmaya çalışıldı. Yazar, Bin *Dokuz Yüz Seksen Dört* romanında, Winston Smith üzerinden iktidarların bireyleri sisteme dâhil etme uğruna ne denli çaresiz bıraktıklarını yansıtmaya çalışır. En büyük amaç iktidara boyun eğme ve ona bağlanmadır. *Hayvan Çiftliği* ise ideal bir düzeni kurma amacıyla başkaldıran hayvanların kendi türdeşleri üzerinde uyguladıkları baskıcı disiplini ele alır. *Daralma*'da ise yazar, savaş olgusunun ortaya çıkmasına karşı çıkararak askeri iktidarın bireyleri nasıl kimliksizleştirip sıradanlaştırdıklarını dile getirir. *Burma Günleri*, Orwell'in sıradan bir karakterin iktidar aşkı dolayısıyla nasıl kendi halkı üzerinde baskı kurduğunu ve kendi kimliğine yabancılaştığını anlattığı bir romandır.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, G. Ö. (2013). "Foucault'da İktidar ve Beden İlişkisi". Akademik Bakış Dergisi. Sayı: 38. S. 1-16.
- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çevirenler: Alp, Y., Özışık, M.). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Canetti, E. (1992). *Kitle ve İktidar*. (Çev. Aygen, G.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cinmen, I. (2017). "Orwell Problemleri Bir Arkadaşımız". *Tuhaf Dergisi*. Sayı: 5. Ağustos 2017.

- Erol, Ö. F. (2014). *Michel Foucault'da İktidar Analitiği ve Direnme Problemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Foucault, M. (2000). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. Ali Kılıçbay, M.). Ankara: İmge Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*. (Çev. Ergüden I., Akinhay, O.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Galbraith, J.K. (2004). *İktidarın Anatomisi*. (Çev. Dikmen, R.). Ankara: Hece Yayınları.
- Hayal, S. (2013). *Biyo İktidar 'Gözetimi'nde Planlama: Tarlabası Kentsel Dönüşümü Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Holloway, J. (2015). *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*. (Çev. Sıral, P.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kesim Güven, S. (2007). *Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. İstanbul.
- May, R. (2013). *Güç ve Masumiyet*. (Çev. Doğan, M.). İstanbul: Say Yayınları.
- Müftüoğlu, M. C. (2015). "Gündelik Hayatta Totalitarizm: George Orwell'in '1984' Adlı Distopya Romanında İdeal Toplum Tasavvurları". *April*. Sayı:44.
- Oranlı, İ. (2012). "Biyo-Politikanın Doğuşu ve Foucaultçu Eleştiri". *Cogito (Foucault Özel Sayısı)*. Sayı: 70-71.
- Orwell, G. (2004). *Burma Günleri*. (Çev. Canefe, D.). İstanbul: Can Yayınları.
- Orwell, G. (2005). *Daralma*. (Çev. Bilgin, Z.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Orwell, G. (2017). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. (Çev. Üster, C.). İstanbul: Can Yayınları.
- Orwell, G. (2017). *Hayvan Çiftliği*. (Çev. Üster, C.). İstanbul: Can Yayınları.
- Özdel, G. (2012). "Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve Panoptikon ile İktidarın Gözü' Göstergeleri". *The Turkish Online Journal Of Design, Art and Communication TOJDAC*. 2(1). S. 22-29.
- Özdemir, G. (2014). "Weberyan Anlamda Türklerde Otorite ve Meşruiyet İlişkisi (15. Yüzyıl Osmanlı Dönemine Kadar.)". *Journal Of Academic Inquiries JAI*. 9 (2). S. 69-90.
- Özkaya Karaismailoğlu, F. (2006). *Sosyal Teoride İktidar Tartışmaları; Marx, Nietzsche, Weber Foucault*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Paula, T. (2010). *Zizek and The Media*, Cambridge: Polity Press
- Poster, M. (2012). "Foucault, Deleuze ve Yeni Medya". *Cogito (Foucault Özel Sayısı)*. Sayı: 70-71.
- Russell, B. (2002). *İktidar*. (Çev. Ergin, M.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Uysal, B. (2012). "George Orwell'in 1984'ü: Toplumsal Değerler ve Anti-Ütopya". *Journal Of the Social Sciences*. Spring. Sayı:9. S. 134-142.